

Effectief onderwijs:

Hoe ziet de risicolezer zijn begeleider het liefst?

Leren lezen is een essentiële vaardigheid die nodig is om in de hedendaagse maatschappij te kunnen functioneren. Bij sommige leerlingen verloopt het leesproces minder soepel en zijn goede interventies noodzakelijk. Hierbij is een alerte, deskundige onderwijsprofessional van groot belang. Maar hoe denkt de risicolezer zelf over de rol van de onderwijsprofessional? Uit onderzoek van Marita Eskes (Master SEN) blijkt onder andere dat ze de leerkracht bij het leren lezen erg belangrijk vinden (90 procent). Op de vraag of de onderwijsspecialist voldoende overlegt met de risicoleerling over wat hij gaat leren bij het lezen, geeft 50 procent aan van niet. Aan de remedial teacher de uitdaging om eens een kritische blik te werpen op het leesonderwijs van de school waar zij voor werkt of waar zij leerlingen bij begeleidt.

Tekst: Marita Eskes

Er wordt verslag gedaan van een vervolgonderzoek op het gebied van technisch lezen dat is uitgevoerd op dezelfde school als waar een jaar eerder onderzoek is gedaan. In het eerdere onderzoek is een gemengde populatie lezers bevestigd (Eskes, 2014). Vervolgens ontstond de behoefte om specifiek te onderzoeken welke onderwijsbehoefte risicolezers hebben. In figuur 1 is de opzet van het onderzoek weergegeven. Vanuit de onderwijspraktijk is de gehele populatie risicolezers van de school bevestigd van groep 3 t/m 8 (N=38). Deze populatie bestond uit middenbouwleerlingen (N=24) en bovenbouwleerlingen (N=14). In dit onderzoek wordt met 'risicolezer' bedoeld; de leerlingen uit groep 3 t/m 8 die bij vaststelling op 1 augustus onvoldoende scoorden op de toets Taal voor Kleuters (Cito, 2010) of op de AVI toets (Cito, 2009) in juni.

RESULTATEN

1. Welk leerkrachtgedrag is van belang binnen technisch leesonderwijs?

Middels stellingen is aan leerlingen gevraagd hoe wordt gedacht over het leerkrachtgedrag binnen technisch leesonderwijs. Leerlingen vinden de leerkracht belangrijk bij het leren lezen. De leerkracht kan de leerling helpen om beter te leren lezen en doet daar ook haar best voor, aldus de mening van de risicolezers (zie figuur 2). De literatuur sluit hierbij aan. Zo geeft Hattie (2003; 2009) aan dat de expertise van de leerkracht belangrijk is en voor 30 procent bepalend is voor de

leerlingresultaten. Binnen het technisch leesonderwijs is een focus op de drie kernconcepten belangrijk:

- fonologisch bewustzijn
- alfabetisch principe (klank-tekenkoppeling)
- vloeiend lezen.

Het fonologisch bewustzijn moet aanwezig zijn alvorens de klank-tekenkoppeling aan bod komt en is daarmee zowel een voorwaarde als ook voorspeller van de vraag of een leerling een goede lezer wordt (Phillips, Clancy-Menchetti & Lonigan, 2008). Wanneer de klank-tekenkoppeling aanwezig is, is het van groot belang dat voldoende aandacht besteed wordt aan het vloeiend lezen en onderhouden hiervan (Vernooy, 2006). Uit figuur 2 blijkt dat slechts 19 van de 38 leerlingen vinden dat er voldoende met hen wordt overlegd over wat er geleerd gaat worden, terwijl afstemming juist van groot belang is. De remedial teacher behoort het doel te benoemen en de leerling tijdens het leerproces te voorzien van gerichte feedback (Hattie, 2013; Vernooy, 2014). Het geven van feedback heeft een correlatie van 0,73 op de leerlingresultaten, wat aangeeft dat het in hoge mate bijdraagt aan de leerontwikkeling van leerlingen. Effectieve feedback bevat doelgerichte, transparante en specifieke informatie waarmee de andere persoon iets kan om dichterbij het doel te komen (Wiggins, 2012). Van de 38 leerlingen ervaren 11 leerlingen onvoldoende tijd om goed te leren lezen. Dit vergelijkend met de literatuur, laat zien dat extra tijd voor risicolezers juist van zeer groot belang is. Wanneer een leerkracht effectief handelt, zorgt het voor een preventieve aanpak met extra tijd en instructie voor risicolezers: convergente differentiatie (Eskes, 2014; Vernooy, 2012). Op die manier kan worden gestreefd naar dezelfde minimumdoelen voor risicolezers. Tot slot toont figuur 2 dat de leerlingen binnen dit onderzoek een duidelijke uitleg door de professional belangrijker vinden dan dat zij duidelijk voordoet hoe gelezen moet worden. Het duidelijk voordoen, ofwel *modeling*, blijkt juist van groot belang bij risicolezers (Oster, 2001, Vernooy, 2012). Fisher (2013) laat zien hoe hierbij de verantwoordelijkheid geleidelijk naar de leerling verschuift:

Figuur 1. Opzet van onderzoek

Figuur 2. Antwoorden van de leerlingen van groep 3 t/m 8 omtrent leerkrachtgedrag bij technisch lezen (n=38).

Figuur 3. Teacher responsibility model (fisher, 2013).

Figuur 4: hoe denken leerlingen over de aspecten 'samenwerken', 'leesmotivatie' en 'de rol van ouders'?

Figuur 4. Hoe denken leerlingen over de aspecten 'samenwerken', 'leesmotivatie' en 'de rol van ouders'?

Om ervoor te zorgen dat voorgenoemde aspecten voldoende aandacht krijgen op school, kan de remedial teacher vanuit coördinerende leeslessen observeren en leerkrachten van advies voorzien. Doorlopende lijnen moeten besproken worden en besef bij alle betrokkenen in school over wat ertoe doet bij het leren lezen, moet centraal staan.

2. Welke aspecten spelen een rol bij het begeleiden van risicolezers bij technisch leesonderwijs?

Uit literatuuronderzoek komen drie aspecten naar voren die een belangrijke rol innemen bij de begeleiding van risicolezers: 'samenwerken', 'de leesmotivatie' en 'ouderbetrokkenheid'. De leerlingen zijn in dit onderzoek bevraagd rondom deze aspecten, zie figuur 4.

Leerlingen lijken het samen oefenen belangrijk te vinden. Hattie (2009; 2013) laat zien dat samenwerkend leren, ofwel *peer tutoring*, een positieve invloed heeft op de prestaties. Binnen het technisch leesonderwijs is herhaald lezen zeer belangrijk (Heisey & Kucan, 2010; Snow, 2002; Vernooy, 2006). Daarnaast zijn er samenwerkingsvormen die bijdragen aan het vlot en accuraat leren lezen, zoals tutorlezen en duo-lezen. Wanneer leerlingen samen oefenen, kan de remedial teacher meeluisteren en effectieve feedback geven. Kortom, samenwerken tussen leerlingen onderling houdt binnen technisch leesonderwijs in dat leerlingen leeskilometers maken binnen afwisselende werkvormen om een betere, vlottere lezer te worden. Risicolezers hebben meer instructie en oefening nodig dan gemiddelde lezers om dezelfde doelen te behalen. Leerlingen met een positieve houding ten aanzien van lezen behalen betere leesresultaten (Mullis, Martin, Foy & Drucker, 2011). Bovendien blijken goede lezers significant meer tijd aan lezen te besteden, laat PIRLS onderzoek zien (Mullis, Martin, Foy & Drucker, 2011). In dit onderzoek geven 37 van de 38 leerlingen aan het belangrijk te vinden dat de onderwijsprofessional probeert het lezen leuk te maken (figuur 4). Ook geven 26 van de 38 leerlingen aan het cruciaal te vinden dat er voor verschillende soorten boeken wordt gezorgd. De belangrijkste factor om leesmotivatie te realiseren en behouden bij leerlingen is door een rijke klassenbibliotheek te creëren (Heisey & Kucan, 2010). Het is van groot belang dat ook risicolezers succeservaring opdoen en hun leestempo

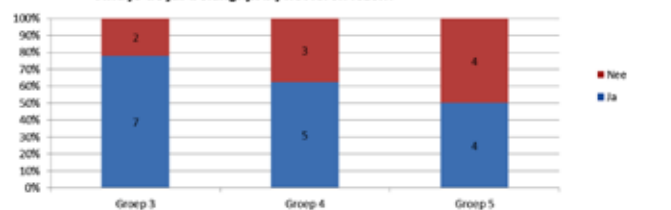
vergroten, omdat zij dan meer plezier zullen beleven aan het lezen van boeken. Vroegtijdige en juiste interventies door zowel leerkracht en remedial teacher, zijn daarom van groot belang.

De risicolezers geven ook aan de rol van ouders tamelijk belangrijk te vinden. PIRLS onderzoek toont aan dat leerlingen significant beter scoren op literaire vaardigheden wanneer ouders thuis leesplezier en betrokkenheid laten zien (Mullis, Martin, Foy & Drucker, 2011). Ook blijken voorlezen en samen lezen zeer belangrijk. Dit alles heeft een effectgrootte van 0.68 op de prestaties van het kind bij het leren lezen (Sénéchal, 2008).

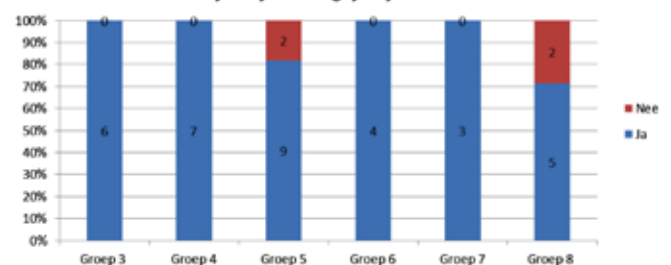
RESULTATEN VERGELIJKEN

In onderstaande figuren worden de verschillen gepresenteerd uit eerder onderzoek (N= gemengde populatie lezers) en huidig onderzoek (N= risicolezers) op dezelfde school. In het eerdere onderzoek leken de leerlingen naarmate zij ouder zijn de leerkracht minder belangrijk te vinden. In het huidige onderzoek lijkt de leeftijd geen rol te spelen. Zie figuur 5 en 6.

Figuur 5: antwoorden uit eerder onderzoek (2012-2013) van leerlingen op de vraag 'Vind je de juf belangrijk bij het leren lezen?'

Figuur 6: antwoorden van leerlingen op de vraag 'Vind je de juf belangrijk bij het leren lezen?'

Figuur 5 en 6. Antwoorden van leerlingen op de vraag 'vind je de juf belangrijk bij het leren lezen?' uit onderzoek in 2012-2013 en 2013-2014.

TIPS HOE KWALITEIT VAN LEESONDERWIJS TE VERBETEREN

De remedial teacher kan onderstaande actiepunten meenemen vanuit een coördinerende rol om zo de kwaliteit van het leesonderwijs aan risicolezers te optimaliseren binnen de school. Door zich bezig te houden met het bekijken van leeslessen, het vastleggen van didactische afspraken en het delen van kennis kan zij invloed uitoefenen op de kwaliteit van het leesonderwijs aan risicolezers.

1. Betere afstemming tussen leerkracht en risicolezer. Dit houdt in dat het doel naar de leerling wordt benoemd, het wordt voorzien van transparante, procesgerichte feedback. De r'ter kan leerkrachten informeren over de opbouw van feedback: feedback, feed-up en feed-forward.
2. De school adviseren om verbetering aan te brengen in de uitvoering van convergente differentiatie, met als aandachtspunt het tegemoetkomen aan de behoefte van extra leertijd voor risicolezers.
3. Aandacht besteden aan het vergroten van de leesmotivatie van risicolezers:
 - a) leerlingen vragen naar hun interesses en ze helpen bij de boekkeuze
 - b) de klassenbibliotheek verrijken

- c) zorgen voor afwisselende werkvormen rondom herhaald lezen
 - d) stimuleer leerkrachten veelvuldig voor te lezen en aan boekpromotie te doen.
4. *Modeling* explicieter inzetten tijdens de instructiefase van de lessen technisch lezen, waarbij risicolezers herhaalde *modeling* ontvangen tijdens de verlengde instructie.
 5. De samenwerking met ouders op het gebied van technisch lezen intensiveren. Bewustwording bij ouders van hun rol in de leesopvoeding is essentieel. Aandacht voor:
 - dagelijks voorlezen
 - zelf als ouder leesplezier tonen
 - een actieve rol voor boeken thuis
 - bibliotheekbezoek stimuleren
 - ouders stimuleren samen te lezen met hun kind
 - ouders betrekken bij het voorkomen van de bekende 'zomerdip'.
 6. De taal-/leescoördinator kan ouders informeren middels:
 - nieuwsbrief
 - aandacht voor lezen op de schoolwebsite
 - een ouderavond
 - ouders helpen bij het leren uitvoeren van een leesinterventie.

Bij de populatie risicolezers lijkt leeftijd geen rol te spelen bij de vraag of de leerkracht belangrijk is bij het leren lezen. Een tweede verschil: bij de populatie risicolezers lijkt leeftijd onafhankelijk te zijn van de vraag of het belangrijk is om samen met de juf te oefenen, in tegenstelling tot eerder onderzoek met een gemengde populatie lezers. Zie figuur 7 en 8:

Figuur 7 en 8. Antwoorden van leerlingen op de vraag 'vind je het belangrijk dat de juf samen met jou oefent met lezen?' uit onderzoek in 2012-2013 en 2013-2014.

VERBETERING AANBRENGEN

We kunnen dus concluderen dat risicolezers waarde hechten aan de leerkracht bij het leren lezen. Ook kan er verbetering worden aangebracht in het afstemmen met de leerling.

Slechts 50 procent van de leerlingen ervaart immers afstemming met de leerkracht. Ook blijkt dat het geven van goede uitleg door de leerkracht door de leerlingen belangrijker gevonden wordt dan het voordoen van hoe je moet lezen. En het lezen samen met de leerkracht wordt in hogere mate belangrijk gevonden dan het oefenen met andere leerlingen. Om erachter te komen waarom dit zo is, lijkt verder onderzoek nodig.

Tot slot valt te concluderen dat 29 procent van de risicolezers de ouder minder belangrijk vindt bij het leren lezen. Dit percentage kan worden verkleind als de remedial teacher de rol van de ouders bij het leren lezen meer onder de aandacht brengt.

Correspondentieadres: maritaeskes@beatrixdemeern.nl

De literatuurlijst bij dit artikel zal op www.lbrt.nl verschijnen.

Marita Eskes is leerkracht primair onderwijs en afgestudeerd als Master SEN remedial teacher bij Windesheim (juni 2013). Vanuit haar werk als leescoördinator heeft zij dit onderzoek uitgevoerd.